

Різноманітність ситуацій, із якими стикаються педагоги і психологи в школі, передбачає різноманітні форми їхньої співпраці, зокрема й консиліум. Розглянемо можливі різновиди психолого-педагогічного консиліуму в школі, що активно впроваджені у шкільну практику

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ КОНСИЛІУМ ЯК ФОРМА ВЗАЄМОДІЇ АДМІНІСТРАЦІЇ З ПЕДАГОГІЧНИМ КОЛЕКТИВОМ

ОЛЕНА ХОМЕНКО,
практичний психолог
Науково-методичного
центру практичної
психології
й соціальної роботи
ІППО КУ імені Бориса
Грінченка

Педагогічний консиліум¹ — комплексна методика і форма організації діагностики реальних навчальних можливостей учнів, рівня їхньої вихованості, стану здоров'я та інших значущих показників успішності навчального процесу. Методика педагогічного консиліуму і сам термін «педагогічний консиліум» були запропоновані в кінці 60-х років у межах розробленої аcadеміком Ю. К. Бабанським і його співробітниками концепції оптимізації педагогічного процесу. До сьогодні педагогічний консиліум є однією з кращих форм колективної діагностики в сфері освіти.

У школі форма консиліуму використовується для обговорення проблем розвитку, навчання та виховання дитини або учнівського колективу (класу), для визначення причин, що викликають ці проблеми, напрацювання рекомендацій, необхідних для усунення недоліків, конфліктних ситуацій. Скликається психолого-педагогічний консиліум за ініціативи адміністрації школи, класного керівника, педагогів, психолога або батьків.

¹ Консиліум (лат. consilium — нарада, обговорення) — нарада кількох лікарів однієї чи різних спеціальностей.

Педагогічний консиліум проводиться у формі творчої наради вчителів-предметників, які викладають у класі (паралелі класів), за участю класного керівника, представників адміністрації школи, медичного працівника, практично-го психолога та інших осіб. Особливістю психолого-педагогічного консиліуму є залучення до роботи тих осіб, участь яких у ньому може принести реальну користь.

Класичний психолого-педагогічний консиліум у школі є самодостатнім, добре структурованим «дійством». Його скликанню передує виникнення певної проблеми, а його основним завданням є знаходження шляхів її вирішення.

Психолого-педагогічний консиліум у всій різноманітності форм — надзвичайно важливий механізм, який запускає та утримує процеси співпраці різних фахівців школи в постановці й вирішенні завдань розвитку учнів. Дуже важливо побудувати роботу в школі так, щоб консиліуми стали традиційною, звично-плановою формою обговорення проблем і постановки завдань роботи з учнями.

Для поліпшення вивчення школярів треба не захоплюватися докладними письмовими характеристиками, а зосередити зусилля на колективних обговореннях думок вчителів класу про школярів, і головне, на колективній розробці заходів індивідуального підходу до учнів і класу в цілому. Такі колективні обговорення можна умовно назвати *педагогічним консиліумом*, щоб підкреслити їх спрямованість на аналіз причин відставання у навчанні або недоліків поведінки.

Юрій Бабанський

ФУНКЦІЇ

Психолого-педагогічний консиліум реалізує три функції²:

- діагностичну — вивчення соціальної ситуації розвитку учня у визначені домінанти його розвитку, потенційних можливостей та здібностей, розпізнаванні характеру відхилень у поведінці, діяльності та спілкуванні, а також стану здоров'я;
- виховну — розроблення проекту корекції у вигляді низки навчально-виховних заходів, що рекомендуються педагогам, батькам та учням;

² Запровадження корекційних, розвивальних програм в умовах загальноосвітніх навчальних закладів: інформаційно-методичний збірник /упорядкув. К. М. Муліка. — Полтава: ПОІППО, 2009.

- реабілітаційну — захист інтересів дитини, що потрапила в несприятливі навчально-виховні або родинні умови. Зміст сімейної реабілітації — у підвищенні статусу дитини як члена сім'ї, або, за необхідності, — у підвищенні зацікавленості батьків життям та справами дитини. Сутність шкільної реабілітації полягає в допомозі під час адаптації до нових умов, у подоланні дискомфорту та психологічної незахищеності.

Використання у роботі педагогічного колективу консиліумів дозволяє:

- об'єднати зусилля педагогів, психологів і всіх інших суб'єктів навчально-виховного процесу, зацікавлених в успішному навчанні й повноцінному розвитку дітей та підлітків;
- створити цілісну програму індивідуального супроводу і адекватно розподілити обов'язки і відповідальність за її реалізацію;
- розподілити обов'язки і відповідальність суб'єктів навчально-виховного процесу;
- координувати дії суб'єктів навчально-виховного процесу в налаштуванні спільної стратегії.

Принципи

Головний принцип організації психолого-педагогічного консиліуму — комплексність вивчення проблеми. Він передбачає тісну взаємодію різних спеціалістів у процесі навчання школяра для отримання результатів оцінювання його фізичного та психологічного стану. Отримані результати мають співвідноситися з віковими критеріями.

Ще один важливий принцип — дотримання інтересів учнів, де дитина є не об'єктом дослідження, а виступає в ролі особистості, що потребує психолого-педагогічної підтримки з боку дорослих.

КЛАСИФІКАЦІЯ

Відповідно до мети психолого-педагогічні консиліуми діляться на:

- *Первинні консиліуми*. Проводяться під час зарахування учня до класу одразу після закінчення обстеження всіх спеціалістів (психолог, педагог, в окремих випадках можуть бути залучені й інші спеціалісти).
- *Планові консиліуми*. Проводяться не рідше одного разу на семестр.

- **Позапланові консиліуми.** Проводяться за запитом педагога або когось зі спеціалістів за необхідності.
- **Заключні консиліуми.** Проводяться у зв'язку з переходом учнів на новий ступінь навчання.

Консиліуми мають різні форми проведення. Принципова відмінність кожної з них — позиції, яку займають учасники консиліуму. Наприклад, **консиліум-система** — це процес і результат еволюційного розвитку консиліуму в школі, де психолого-педагогічна співпраця у вирішенні проблем, які виникають у закладі, стала традицією. Принципова відмінність полягає у визначені мети (однієї чи кількох) і завдань роботи консиліуму. Здійснюється заздалегідь усім складом учасників. Таким чином, кожен добре розуміє значення зустрічі загалом для школи і для себе як фахівця зокрема.

Ще одна з форм проведення консиліуму — **консиліум — форс-мажор**. В основі такого консиліуму лежить певна критична або кризова ситуація, що склалася в школі, несподівані обставини. Його особливість — мінімальний час на підготовку. Діагностика ситуації проводиться безпосередньо під час консиліуму, внаслідок чого формулюється суть проблеми, що виникла. Далі йде обговорення можливих дій і обов'язкове ухвалення рішення.

ДОКУМЕНТАЦІЯ

Як і будь-яке інше засідання або зібрання колективу, консиліум повинен мати певні документи. Це, насамперед, документи, що мають довідкову, статистичну інформацію з проблемами, яка розглядається на консиліумі (наприклад, психолого-педагогічний портрет класу, індивідуальні карти школярів), результати моніторингових досліджень, рішення консиліуму.

УЧАСНИКИ КОНСИЛІУМУ

На консиліум запрошується фахівці, які мають стосунок до визначені проблеми, компетентні й зацікавлені в її вирішенні. Отже, склад консиліуму формується з урахуванням його мети.

Функції учасників на етапах підготовки та проведення психолого-педагогічних консиліуму можуть бути такими.

Заступник директора:

- надає організаційну, адміністративну та методичну допомогу;

- розробляє схему проведення консиліумів;
- установлює порядок обговорення та стежить за дотриманням регламенту обговорення;
- отримує та аналізує узагальнену інформацію щодо класів, паралелей та окремих учнів (стосовно яких потрібне індивідуальне обговорення або співбесіда з батьками);
- контролює хід реалізації програми супроводу.

Практичний психолог:

- здійснює оброблення психодіагностичних обстежень, що були проведенні згідно з програмою підготовки;
- готує аналітичну довідку за результатами дослідження.

Класний керівник, спираючись на результати власних спостережень та систематизації спостережень інших педагогів, готове педагогічну та психологічну характеристику навчальної діяльності й поведінки класу загалом та окремих учнів за такими показниками:

- кількісні та якісні характеристики навчальної діяльності (успішність із навчальних предметів, можливі причини низької або нерівної успішності);
- психологічні особливості класу (за результатами діагностики та консультацій психолога);
- показники поведінки та спілкування в навчальних ситуаціях;
- умови родинного виховання.

Вчителі-предметники характеризують конкретних учнів або їх групи за показниками:

- труднощі та особливості, що виникають під час усних та письмових відповідей, відповідей біля дошки;
- труднощі, що виникають під час засвоєння нового матеріалу або повторення, виконання творчих завдань;
- можливі причини виникнення описаних труднощів;
- опис типового для учня емоційного стану на уроці;
- опис ситуацій, що викликають в учнів різні емоційні труднощі (плач, агресію, роздратування тощо).

Інформацію щодо окремих учнів поєднує на консиліум особисто психолог, узагальнену інформацію по класу з необхідними поясненнями та уточненнями у формі, що не порушує права дитини на конфіденційність подібної інформації, він передає класному керівнику

Медична сестра надає консиліуму інформацію про стан здоров'я та фізичні особливості школярів за трьома основними параметрами:

1. Фізичний стан дитини на момент проведення консиліуму.
2. Фактори ризику.
3. Характеристика захворюваності за певний період.

ЕТАПИ ПРОВЕДЕННЯ КОНСИЛІУМУ

Проведення консиліуму має свої етапи (див. схему). Розглянемо кожний із них детально.

Схема. Етапи проведення консиліуму

До класичних консиліумів готуються серйозно і ретельно впродовж певного періоду. Кожний учасник проводить необхідну підготовчу роботу (діагностування, моніторинг тощо) й збирає матеріали, які зможуть допомогти чіткіше й об'єктивніше сформулювати проблему та завдання, які випливають з неї.

У процесі обговорення індивідуальної та групової стратегії супроводження на консиліумі має бути знайдено оптимальну ситуацію взаємодії учасників навчально-виховного процесу. Під час консиліуму розв'язання завдання супроводжується втіленням у конкретні напрями діяльності й заходи психологічних та педагогічних технологій. Консиліум завершується розподілом між його учасниками обов'язків щодо ведення супроводжувальної та консультативної роботи. Також визначаються приблизні строки її виконання.

Рішення консиліуму складається у вигляді рекомендацій щодо розроблення комплексної програми супроводження, що узгоджується з усіма учасниками і є обов'язковим для виконання всіма спеціалістами, які здійснюють навчальну, виховну, корекційну та розвивальну роботу з учнями певного класу.

Пропонуємо розробку психолого-педагогічного консиліуму з використанням інтерактивних методів (див. Додаток).

ПРОБЛЕМИ НАСТУПНОСТІ У НАВЧАННІ ПІД ЧАС ПЕРЕХОДУ УЧНІВ ІЗ ПОЧАТКОВОЇ ДО ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

(психолого-педагогічний консалтіум)¹

Мета: колективне вивчення труднощів навчання учнів 5-го класу; виявлення причин труднощів учнів та вчителів; розроблення навчально-виховних та управлінських заходів щодо усунення цих причин.

Завдання:

1. Виявлення характеру і причин виникнення труднощів у процесі адаптації учнів 5-го класу.
2. Розроблення конструктивних методів та прийомів для вирішення проблем адаптації.
3. Висвітлення проблем самооцінки, мотивації, особистісних пізнавальних та інших інтересів, емоційного налаштування учнів 5-го класу.
4. Формування спільної роботи педколективу над процесом адаптації учнів 5-го класу.

Обладнання: інтерактивна дошка, клейкі та неклейкі папірці за кількістю учасників, папір формату А-3 для виконання групових проектів, крейда, мікрофон (предмет схожий на мікрофон), маркери, фломастери, скотч

ХІД КОНСИЛІУМУ

1. Вступне слово директора або заступника директора щодо проблеми, мети й завдань консалтіуму.

2. Вправа «Очікування»

Мета вправи: активізувати роботу всіх учасників консалтіуму.

Запропонувати учасникам висловити свої побажання стосовно подальшої роботи консалтіуму та свої очікування від нього. Аналізування листків-опитувань.

¹ Психолого-педагогічний консалтіум проводиться на зимових канікулах. Особливістю проведення консалтіуму є залучення до ролі модератора практичного психолога. Роль психолога під час проведення консалтіуму схожа з роллю тренера під час тренінгу. Підбиває підсумки консалтіуму директор.

ПРОДОВЖЕННЯ ДОДАТКА

3. Мозковий штурм. «Які чинники впливають на процес адаптації учнів 5-х класів?»

Узагальнення результатів та коментарі.

4. Відеорепортаж «Один день із життя п'ятикласника»

Мета: за допомогою відеосюжетів дати можливість побачити життя учнів у різних аспектах.

5. «Моніторингове дослідження навчальних досягнень учнів 5-го класу».

Виступ заступника директора з навчально-виховної роботи.

6. «Зірочки 5-го класу».

Ознайомлення учасників із психолого-педагогічною характеристикою класу (класний керівник 5-го класу). Доповнення характеристик учнів від учителя, який викладав у початкових класах.

7. Вправа «Мікрофон».

Виступи вчителів-предметників (відповіді на наведені нижче запитання):

- Яке загальне враження склалось у вас про цей клас: про його поведінку, ставлення до навчання, вчителів, про взаємини між учнями?
- Учому полягають ваші основні труднощі в роботі з цим класом і в яких ситуаціях вони найбільше виникають: під час уроків, під час безпосереднього спілкування з дітьми, під час перерви, у процесі проведення позакласних заходів тощо?
- Чи схожий цей клас на інші класи, з якими вам доводилось мати справу?
- Що вам видається найдоцільнішим для подолання труднощів: налагодити регулярну роботу з батьками чи домовитись про певні заходи стосовно цього класу з боку всього педагогічного колективу, вчителів, які у ньому працюють?
- Назвіть позитивні сторони класу. Які шляхи видаються вам найдоцільнішими для змінення та розвитку його позитивних сторін?
- Що в житті цього класу здається вам незрозумілим, незагненим? Інакше кажучи, якої інформації про цей клас вам бракує?

8. Результати психологічних досліджень

Виступ психолога.

9. Вправа «Адаптаційний портфелик»

Ми говорили про адаптацію учнів 5-х класів до навчання в основній школі. А тепер усі разом складемо портфель п'ятикласника, поклавши до нього все

необхідне для успішної адаптації дитини в середній школі. До намальованого на дощці відкритого портфеля прикріпіть папір із написами необхідних складників для успішної адаптації: фізичне здоров'я; комунікативні здібності; навчальна мотивація тощо.

Отже, ми ви визначили, що необхідно учню 5-го класу для успішної адаптації. Тепер залишилося з'ясувати, як йому цього досягти і чи ми можемо йому в цьому зарадити.

10. Вправа «Небезпечні новоутворення»

Виступ психолога. Ми — дорослі люди, які вже давно закінчили школу, але ще можемо пригадати певні події свого шкільного життя. Уявімо себе п'ятикласниками або пригадаємо події того періоду. Чого боялися ми найбільше, йдучи до 5-го класу? Що було найважчим для нас?

Кожен висловлює свою думку, яка записується на дощці, а потім триває обговорення, під час якого визначають нові проблеми, небезпечні новоутворення, характерні для учнів цього вікового періоду (мотиваційна криза, занижена самооцінка, нездоволеність своїми досягненнями тощо).

Як бачимо, у 5-му класі тією чи тією мірою у дітей виявляються проблеми переходного періоду. Основні з них викликані тим, що умови навчання в середній школі передбачають висування більш високих вимог до інтелектуального й особистісного розвитку дитини, рівня знань. Невідповідність вимог, які висуваються до результатів навчання, різниця у стилі спілкування з учнями вчителів початкової та середньої школи викликає в дітей дискомфорт, а тому й знижується рівень успішності.

Робота в групах. Робота у групах буде спрямована на розв'язання конкретних проблем у класі.

Учасники кожної групи презентують і захищають свої варіанти вирішення проблем адаптації у п'ятикласників. Кожна група виносить на загал свої міркування з проблем, що виникли. До обговорення залучаються учасники всіх груп.

11. Напрацювання спільніх рекомендацій учасниками консиліуму

За темою нашого консиліуму вони можуть бути такими:

- Враховувати вікові особливості дітей молодшого підліткового віку у навчально-виховному процесі (*учителі-предметники, класний керівник*).
- Враховувати рівні розвитку загальних розумових здібностей, процесів пізнавальної сфери, характерологічні особливості п'ятикласників у навчально-виховному процесі, сприяти позитивній динаміці розвитку (*учителі-предметники, класний керівник*).

ЗАКІНЧЕННЯ ДОДАТКА

- У рамках тісної співпраці та дотримання єдиних вимог провести у січні-лютому батьківські збори у 5-му класі за темою «П'ятий клас. Досягнення і проблеми» (*класний керівник, психолог*).
- Організувати розвивальні заняття «груп ризику» п'ятикласників за корекційно-відновлювальною програмою креативно-інтелектуального тренінгу (*психолог*).
- У березні–квітні 2013 року провести повторне діагностичне дослідження змін в адаптаційному процесі учнів 5-го класу та якісний аналіз отриманих результатів (*психолог*).
- Особливу увагу приділяти дітям, які виховуються у неповних сім'ях (*класний керівник та вчителі-предметники*).
- Під час навчально-виховного процесу та на уроках фізичного виховання, під час позаурочних, позашкільних заходів враховувати стан здоров'я школярів (*класний керівник, вчитель фізичного виховання, педагог-організатор*).
- Дотримуватися принципів роботи з обдарованими дітьми під час співпраці з учнями 5-х класів, які мають високі потенційні здібності. Вчити дітей працювати з тестовими завданнями (*учителі-предметники, педагог-організатор*).
- Розвивати читацькі інтереси п'ятикласників (*бібліотекар, учителі-предметники*).

ШАНОВНІ КОЛЕГИ!

Ви зможете отримати компетентну консультацію щодо вирішення будь-якої проблеми, надіславши своє запитання на адресу редакції

вул. М. Раскової, 11, корпус А, а/с 185,
м. Київ, 02660,
school@p-a.com.ua

або просто зателефонувавши
0(44) 583-04-22.